

GÖZETİM TOPLUMUNDA KİŞİSEL VERİLERİN KORUNMASI

Hazırlayan
Av. Ömer Faruk ATAGÜN

ANKARA - 2019

İÇİNDEKİLER

A. GİRİŞ

B. GÖZETİM TOPLUMUNDA BİREY TEMELLİ TÜKETİCİLİK

- a. Sömürgecilik ve Sanayi Devrimi
- b. Üretim ve Tüketim Dengesi
- c. Bireyin Tüketime Yönlendirilmesi

B. KİŞİSEL VERİ KAVRAMI

- a. Tarihsel Süreçte Kişisel Veri
- b. Dijital Ortamda Kişisel Veri
- c. Tüketim Toplumunda Kişisel Veri
- ç. Karşılaştırmalı Hukuk Düzenlerinde Kişisel Veri

C. KİŞİSEL VERİNİN KAPİTALİST İKTİSADİ DÜZENDE ÖNEMİ

- a. Gözetim Toplumu Nedir?
- b. Kapitalist İktisadi Düzende Kişisel Veri
- c. Kişisel Verinin Toplumsallığı

Ç. ULUSLARARASI HUKUKTA KİŞİSEL VERİLERİN KORUNMASI

- a. OECD İlkeleri
- b. Avrupa Konseyi 108 Sayılı Sözleşme
- c. Avrupa Topluluğu Veri Koruma Yönergesi
- ç. GDPR Düzenlemesi

D. SONUÇ

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
AK	: Avrupa Konseyi
AT	: Avrupa Topluluğu
CNIL	: Bilişim ve Özgürlükler Ulusal Komisyonu
GDPR	: Genel Veri Koruma Tüzüğu
ICO	: Bilgi Komisyonu Ofisi
MOBESE	: Mobil Elektronik Sistem Entegrasyonu
OECD	: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
OEEC	: İktisadi İşbirliği ve Gelişme Teşkilatı
TC	: Türkiye Cumhuriyeti
VKY	: Veri Koruma Yönergesi

A. GİRİŞ

Liberal hukuk düzeninde devletin hukuki düzenlemelerle müdahalesinin görüldüğü iktisadi düzene serbest piyasa ekonomisi denir.¹ Serbest piyasa koşulları her daim bulunduğu toplumun kültürel, siyasi, örf ve adet özelliklerini içinde barındırır. Bu nedenle insandan ayrı bir unsur olarak düşünülmesi mümkün olmayan serbest piyasanın, toplumsal değerlere sıkı bir şekilde bağlı olduğu söylenebilir. 21. yüzyılın en önemli getirilerinden olan bilişim teknolojileri, günümüzde toplumsal değerleri derinden etkilemiş olup; bazı sakıncaları da beraberinde getirmiştir. Beş duyu organı dahilinde algılanması mümkün olmayan sanal bir dünyada, kişi yine bu sanal dünyaya ait bilgilerini "kendi isteğiyle" vermeye zorlanmaktadır.

Serbest piyasa ekonomisinin bilişim teknolojileri ile şekillendiği günümüzde, toplumsal hayatı oluşturan insanlara bazı roller yüklenmiştir. Bu çalışmanın amacı, serbest piyasa koşullarında kişilere ithaf edilen tüketici rolünün incelenmesi, tarihsel süreçte kişisel verinin değerinin dönüşümünün belirlenmesi, bilişim teknolojilerinin kişisel veri kavramına yüklediği çeşitli anlamların tespit edilmesidir. Bu amaçlarla birlikte gözetim toplumunun özellikleri belirtilerek; günümüzdeki gözetimin kapsamı ve gelecekteki gözetimin ne denli tehlikeli olabileceği tartışılacaktır. Söz konusu bu tartışmalar sonucunda kişisel veriler kavramının bulunduğu dönemin özelliklerini taşıdığını, bu özelliklerin tespit edilmesi yoluyla kişisel verilerin korunmasının anlamlandırılması sağlanacaktır.

Bu çalışmada bir diğer amaç olarak, kişisel verilerin korunması hususunda gerek yargı gerekse yürütme organlarının sağladığı korumaların değerlendirilmesi özel bir önem taşımaktadır. Öyle ki iktidar özellikleri baskın gözetim toplumu olmanın yanında, ayrıca hukuk devleti ilkesinin temel prensibi olan hak ve özgürlüklerin korunması gerekir. Bu anlamda kişisel veriler, kişilik kavramı ile yakından ilişkilidir ve ilk olarak özel hayatın gizliliği ilkesi gereğince iç hukuk

¹ Adam Smith, Ulusların Zenginliği, Çev. Ayşe Yunus / Mehmet Bakırcı, İstanbul: Alan Yayıncılık, 2017, s.39

düzenimizde Türkiye Cumhuriyeti Anayasası² tarafından, uluslararası alanda ise tarafı olduğumuz Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi tarafından korunur.³

Enformatik bilişim çağında yaşıyor olmamız nedeniyle, öncelikle bilginin ve zaman içerisinde kişiye ait verinin değeri oldukça önem kazanmıştır. Veri değerinin önem kazanmasında, bilişim teknolojilerinin ilerlemiş olması ve her bir verinin kayıt altında tutulabilmesi önemli rol oynamıştır. Ancak bilişim teknolojilerinin ulaştığı güncel gelişmişlik düzeyi geçmiş dönemlerde yaşanan üretim ve tüketim ilişkilerine yakından bağlıdır. Sanayi devrimi ile üretimin ön plana çıktığı yaşadığımız çağda aşırı tüketim toplumunun oluşması kaçınılmaz olmuştur.⁴ Tam olarak böyle bir ortamda "kişisel veri" kavramı hukuki ve ekonomik düzen içerisinde kendini göstermiştir.

Bu makalede izlenecek olan yöntemlerden ilki, iktidarla ilişkili olan gözetim toplumunun özelliklerini belirtmek ve kişisel verilerin bu nedenle olması gerektiği gibi bir korumaya tabi olmadığını açıklamaktır. İkinci olarak sermayenin, kişisel verileri işlemesi yönündeki politikaları ile toplumsal hayatın öznesi konumundaki bireye yüklenen tüketici rolünün tespiti önem taşımaktadır. Bu noktada ulusal ve uluslararası hukuki düzenlemelerin kişisel verilerin işlenmesini ne gibi koşullara bağladığı tartışılacaktır. Bu bağlantıların neden sonuç ilişkileri içinde kurulması ile kişisel veri kavramının kavramsal alt yapısı incelenmiş ve günümüzdeki hukuki korumaların yeterlilik seviyesi ortaya konmuş olacaktır.

B. GÖZETİM TOPLUMUNDA BİREY TEMELLİ TÜKETİCİLİK

Çeşitli sınıfların bulunduğu serbest piyasa ekonomisinde her birey kendine özgü bir yere sahiptir. Birey, sahibi olduğu yerin kendisine sunmuş olduğu imkanlara ve standartlara uymak zorundadır. Şehir hayatının bir getirisi olarak, ayrıca bilişim teknolojileri ile insanlar arası etkileşim geçmiş dönemlere göre farklı bir boyut kazanmıştır. Öyle ki toplumun temel yapı taşı olan bireyler, sahibi oldukları maddeler

² T.C. Anayasası m.20 - Özel Hayatın Gizliliği

³ Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi m.8 - Özel ve Aile Hayatına Saygı Hakkı

⁴ Michel Foucault, Biyopolitikanın Doğuşu, Çev. Alican Tayla, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2018, s.56

ve materyalist bir dünya görüşü ile yaşamlarını sürmeye başlamışlardır. Kapitalist üretim ilişkilerinin her geçen gün derinleşmesi ile materyalizme olan bağlılık ilerlemiş; meta fetişizmi kendini göstermiştir. Bu süreçte birey kendiliğinden bu yolu tercih etmemiştir; yaşadığı toplum onu bu yolu tercih etmeye sürüklemiştir.⁵

a. Sömürgecilik ve Sanayi Devrimi

Henüz 15. yüzyılın sonlarında coğrafi keşifler faaliyetleri ile Avrupalılarca altın hırsı giderilmeye çalışılmıştır. Devam eden yüzyıllar boyunca yeni keşfedilen topraklarda işlenen topraktan çıkan hammaddeler, sömürgelerin yönetildiği merkezlerde işlenmiş ve yine sömürgelere pazarlanmıştır. Böylelikle ilk sermaye birikimi sağlanmış; sermaye birikimi zaman içerisinde serveti oluşturmuştur.

Sermayenin oluşumu sömürgecilik faaliyetini doğurmuştur; öyle ki sermaye, söz konusu üretim ilişkilerinin sürekli hale gelmesinden yanadır zira sermayenin birikmesi ile servet oluşumu ancak sömürgecilik faaliyetiyle mümkündür. Bu ikili ilişkinin zamana yayılması ile sömürge kavramının doğduğunu söyleyebiliriz.⁶ Nitekim sermaye birikimi zamanla yerini sanayi devrimine bırakmıştır.

Sanayi devriminde temel gaye seri üretime geçilmesi iken; üretilen ürünlerin dış ülkelere satılması ayrı bir öneme sahiptir.⁷ Böylelikle merkantilizmin temel felsefesi gerçekleşmiş olacak; ulus devletlerinin kendi iç birikimlerinin oluşması sağlanacaktı. Rekabetçi merkantilist Avrupa ekonomisinde, çeşitli etkileşimler ile üretim araçlarında gelişme gerçekleşti. Bu gelişmeler üretim sonucu elde edilen ürünler, pazar alanlarına yönlendirilerek nakit akışı sağlanacaktı. Hammadde ve pazar arayışına dayalı sömürgecilik kurulmuştu ve sömürgeler dışa bağımlı haldeydi.

"Sömürgecilik bir halkın farklı topraklarda kendini çoğaltma gücünü oluştururken, emperyalizmin ilk hedefleri, uygarlaştırmak, sömürgeleştirmek,

⁵ Karl Marx: "İnsan doğaya ne kadar yabancılaşırsa o kadar toplumsallaşır, ne kadar toplumsallaşırsa da o kadar kendine yabancılaşır."

⁶ Raimondo Luraghi, *Sömürgecilik Tarihi*, çev. Aydın Emeç, İstanbul: E Yayınları, 2016, s.116

⁷ Serap Barış - Metehan Şahin, "İktisadiyat Mecmuası'na Göre Merkantilist Dünyada Osmanlı İmparatorluğunun Dış Ticareti", *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt:14, Yıl:14, Sayı: 2, 2018, s.5 (erişim tarihi: 30.12.2019)

<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/668654>

kültürünü egemen kılmak ve yayılmak olmuştur."⁸ 17. ve 18. yüzyıldaki sömürgecilik faaliyetleri, yakın tarihimizde emperyalist politikalara dönüşerek; az gelişmiş ve gelişmekte olan toplumları içeriden fethetmiştir. Toplumların kendilerine has örf ve adet kuralları bastırılmış; yeni bir takım toplumsal kurallar dayatılmıştır. Bu kurallardan en önemlisi belki de *"Tüketiyorum öyleyse varım."* inanişidir.⁹

b. Üretim ve Tüketim Dengesi

Bu konuda Jean Baptiste Say tarafından ileri sürülen *"Her arz kendi talebini yaratır."* sözüyle, her bir üretilen maddenin parasal karşılığı bulacak talebini de beraberinde getireceği ilkesi önem arz etmektedir.¹⁰ Bu ilkeye göre, üretimden elde edilen bir malın mutlaka serbest piyasada alıcı bulacağı ifade edilmektedir. Pekala bu talep nasıl oluşturulur?

Üretim sonucunda karşımıza çıkan yeni malların kullanılması gereksinimi ihtiyaç algısı üzerinde önemli bir yere sahiptir. Toplumsal ihtiyaçların oluşturulmasında üretilen malların yeri yadsınamaz boyuttadır. İnsanlık tarih boyunca öyle veya böyle var olmuşken; bizler 21. yüzyılda neden bu kadar çok ihtiyaç duymaktayız? Bir anlamda ihtiyaçlarımız hiçbir zaman bitmek bilmemektedir. Üretimin durmak bilmeyen ilerleyişi araştırma ve geliştirme faaliyetlerine bağlı iken; ihtiyaçların bitmek bilmeyen genişlemesi neden doğrudan üretime bağlıdır? Sonuçta ihtiyaçlar listesi sistemin belirlediği şekilde her geçen gün genişlemektedir.

c. Bireyin Tüketime Yönlendirilmesi

Materyalizmin ve ilk bölümlerde anlatıldığı gibi üretimin yaygınlaşması neticesinde söz konusu üretilen malların piyasada mübadeleye konu edilmesi şarttır. Aksi halde üretim ve gelişme söz konusu olmayacak; insanlık aynı yerinde saymaya mahkum olacaktır. Ancak üretimdeki gelişmeler toplumsal yapıyı ve içinde barındırdığı insanı tek bir yöne doğru sürükler; bu yön kaçınılmaz tüketim toplumu

⁸ Marc Ferro, Sömürgecilik Tarihi, çev. Muna Cedden, Ankara: İmge Kitabevi Yayıncılık, 2017, s. 36

⁹ Rene Decartes: *"Düşünüyorum, öyleyse varım."*

¹⁰ Mark Blaug, Economic Theory in Retrospect, 3. Edition, 1983, Cambridge University Press, Ercan, E. Para ve Kapitalizm, 1997, İstanbul, Ceylan Yayıncılık. Akt: Köse, Ahmet H., Öncü, Ahmet. İktisadın Piyasası, Kapitalizmin Ekonomisi

olmaktan geçer.¹¹ Bu nedenlerle pazar haline dönüşmüş, gelişmekte olan bir ülke mutlak surette dışa bağımlı kalacaktır. Zira üretici fonksiyona haiz olmaması nedeniyle tüketici kalmaya mahkumdur.

İhtiyaçlarımız sistem tarafından nasıl belirlenir? Reklamcılık baktığımız her yerdedir. Radyoyu açtığımızda, televizyon izlerken ve yolda giderken her an çeşitli reklamlarla karşılaşırız. Reklamlar nedeniyle ihtiyaçlarımız listesi her daim giderek uzayan, bitmek bilmeyen bir liste halindedir ve bireyin maddeye karşı olan zafiyeti tarih boyunca bu denli aşırı olmamıştır. Dijitalleşen dünyamızda reklamlar girdiğimiz bir internet sitesinde veya açtığımız bir telefon uygulamasında dahi karşımıza çıkar. Dijitalleşmenin sonucu olarak reklamcılık kitle iletişim araçlarından internet dünyasına taşınmıştır.

İnternet reklamcılığı türlerinden olan alışveriş siteleriyle ortaklık türü ilk olarak Amerika'da amazon.com internet sitesinde vuku bulmuştur. Eğer alışveriş sitesi ziyaretçisi bir reklama tıklar ve o ürünü satın alırsa, internet sitesi bu satışa ilişkin kardan bir miktar komisyon almaktadır.¹² Bu gibi çeşitli iş birliklerinin oluşmasıyla alışveriş ve tüketime dayalı internet sitelerinin kullanımı yaygınlaşmıştır.

Günümüzde Türkiye'de bir alışveriş sitesine girdiğimizde, site kullanıcıdan diğer bir deyişle müşteriden kişisel bir takım bilgilerini talep eder. Özellikle üyelik usulünün oldukça yaygın olmasında, müşteriye site içerisinde bir profil oluşturmak suretiyle kişiyi siteye bağımlı kılmak amaçlanır. Kişi alışveriş yaptıkça ona ekstra puanlar ve indirimler sağlanır. Böylelikle bir alışverişi, diğeri takip edecektir. Ancak kişi, her yaptığı alışverişinde telefon numarasını, e-mail adresini, adı ve soyadı gibi kendisine ait kişisel bilgileri internet sitesine aktarmak zorundadır. Yalnızca alışveriş sitelerinde değil, aynı zamanda bankacılık ve sigorta sektöründe her bir hesap sahibinin kişisel bilgileri banka veri tabanında yer almaktadır. Bu gibi tekil kişiden,

¹¹ Songül Demirel ve Ceren Yegen, "Tüketim, Postmodernizm ve Kapitalizm Örgüsü", Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, Cilt:1, Sayı:2, 25.03.2015, s.119, (erişim tarihi: 02.01.2020)
http://ilef.ankara.edu.tr/wp-content/uploads/id_1_3_6.pdf

¹² Üstün Özen ve Ahmet Sarı, "İnternet Reklamcılığı: İnternet Kullanıcılarının İnternet Reklamcılığı Konusundaki Tutum ve Davranışları", Bilişim Teknolojileri Dergisi, Cilt:1, Sayı:3, Eylül 2008, s.18, (erişim tarihi: 03.01.2020)
<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/75248>

tüzel kişilere yönelik aktarımlara konu olan kişisel bilgilere, literatürde "kişisel veri" ismi verilmiştir.

Kişisel verilerin sosyal medyaya, alışveriş ve benzeri sitelere aktarılması neticesinde kişiye ait veriler söz konusu mecraların veri tabanlarına giriş yapacaktır. Bu noktada gözetim sözcüğünü kullanmak yerinde olacaktır çünkü iktidar ve sermayenin ortak girişimi neticesinde vatandaşların tüketime yönlendirilmesi gerekir; bu da ancak iyi bir gözetim ve her bir tüketicinin bilgilerine sahip olmaktan geçer. Böylece kişisel verilere sahip olan güçler, bu verileri amaçları doğrultusunda işleyebilecektir. Bu hususta karşımıza çıkan olgu ticari amaçlı gözetimdir. Gözetimin ekonomik kaygılar nedeniyle küreselleşmesi söz konusu olmuştur.¹³

B. KİŞİSEL VERİ KAVRAMI

Ülkemizde yürürlükte olan 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu m.3/d bendine göre, "*Kişisel veri: Kimliği belirli veya belirlenebilir gerçek kişiye ilişkin her türlü bilgiyi*" ifade eder. Bu kapsamda değerlendirildiğinde, her türlü bilginin kişisel veri olacağı, yalnızca bu bilginin gerçek kişiye ait olması şartı arandığı çıkarılabilir. Öncelikle tarihsel yorum yoluyla kişisel veri kavramını incelemenin çalışmanın amacı itibarıyla yararlı olacağı kanaatindeyiz.

a. Tarihsel Süreçte Kişisel Veri

Kişisel veri kavramının kökenine ve tarihine bakmak gerekirse, verinin tarih boyunca tutulan bir olgu olduğunu söylemek mümkündür. Şöyle ki, Antik Yunan döneminden başlayarak günümüze kadar düşündüğümüzde insanlık her daim bazı bilgileri kayıt altında tutmak ve iz bırakmak istemiştir. Bu nedenle örneğin ilk ve en eski olarak aklımıza mağara duvarlarına kazınan resimler gelebilir. Mısır uygarlığında taşlara kazınan hiyerogliflerin birer veri olarak tutulması amacıyla işlendiğini

¹³ Barbaros Sönmez, "Gözetim Toplumunun Günümüz Tüketim Dinamikleri Bağlamında Yorumlanması", Selçuk İletişim Yayınları, Sayı: 2, Cilt: 9, Yıl: 2016, s.264 (erişim tarihi: 03.01.2020) <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/178264>

söyleyebiliriz. Ayrıca kutsallık atfedilen kimi metinlerin yine levhalara kazınarak işlendiğini ve korunduğunu söylemek mümkündür.

Kağıdın kullanılması ile bir anda bilgilerin tutulduğunu hacimler küçülmüştü. Yüzyıllarca kağıtlara yazı yazan bir meslek grubu bu görevi ifa etmiş; böylece yazılı eserler bırakılmıştır. Matbaanın bulunması bilgi işlemeyi oldukça kolay hale getirmiş ve 20. yüzyılda bilgisayar teknolojilerinin ilerlemesiyle yazılı metinler oluşturmak kolaylaşmıştır. Bu tarihsel dönemlerin her birinde aslında kayıt altında tutulmak istenen bilgilerin bir kısmı kişisel veriler olmuştur. Yukarıda yer verilen düşünceler ışığında, kişisel verilerin tarih boyunca mevcut olduğunu söylemek kanaatimizce yerinde bir çıkarım olacaktır.

Tarihsel yönden zaman içerisinde bilgi birikiminin sağlanması ve kişisel verilerin bir yerlerde depo edilmesi sonucunda, Avrupa'da tartışılmaya başlanan kişisel verilerin güvenliği hususunun neticesi olarak 1980 tarihinde OECD rehber ilkeleri yayınlanmıştır. Veri işleme faaliyetinin oluşması nedeniyle doğan endişeler sonucu güvenlik önlemlerinin alınması gerekmiştir. İngilizce tam adı "The Organisation for Economic Co-operation and Development" (OECD) olan kuruluş, kıta Avrupası ülkelerinin toplu olarak gelişmesinde ve işbirliğinde bir dayanışma sağlama amacıyla kurulmuştur. Marshall yardımlarının değerlendirilmesinde kurulan "Organization for European Economic Cooperation" (OEEC) kuruluşunun uzantısı veya devamı niteliğinde olan OECD'nin görevi bir anlamda küreselleşmeyi sağlamaktır. 1980 tarihli rehber ilkeler ise OECD'nin kuruluş amacıyla paralellik gösteren, bankacılık ve sigorta sektörlerinin menfaatlerini örtülü olarak koruyan, diğer bir yandan verisi işlenen kişiye de bir takım göstermelik korumalar sunan ilkeler bütünü olarak karşımıza çıkmaktadır.

Diğer bir yandan 1981 tarihli 108 sayılı Avrupa Konseyi (AK), kişisel verilerin otomatik işleme tabi tutulması karşısında kişilerin korunması sözleşmesini yayınlamıştır. Avrupa Konseyi niteliği itibarıyla değerlendirildiğinde, insan haklarının korunması amacıyla Avrupa'da kurulmuş bir örgüttür. AİHM bir Avrupa Konseyi mahkemesi olarak görev yapmaktadır. AİHS ise bireyin devlete karşı korunmasını sağlayan Avrupa ülkeleri genelinde tarafı olunmuş bir sözleşme olarak bağlayıcıdır.

Bu anlamda Avrupa Konseyi'nin sermaye tarafında değil de, birey tarafında yer alması doğal karşılanmalıdır.

Takip eden süreçte eski ismiyle Avrupa Topluluğu (AT), yeni ismiyle Avrupa Birliğinde (AB) 1995 yılında yürürlüğe giren 95/46/AT sayılı Veri Koruma Direktifi kişisel verilerin korunması alanında tüm dünyada kabul gören bir çerçeve sunmuştu. Bu çerçeveyi sunarken, neo-liberal küreselleşmenin temel ideolojisi olan malların, paranın ve insanın serbestçe dolaşması ilkesine uygun olarak bilginin de serbestçe dolaşmasına önem verilmiştir. Ancak zamanla teknolojik ilerlemenin giderek hızlanması ve yeni özelliklerin gelişmesiyle, Avrupa Komisyonu tarafından üye ülkelerde uygulanmakta olan AB veri koruma kurallarında, Veri Koruma Direktifi'nde benimsenen ilkelerin modernize edilmesi, gelecekte vatandaşların mahremiyet hakkının garanti altına alınması ve "Big Data"¹⁴ sorununun çözülmesi amacıyla, kapsamlı bir reforma gidilmesi ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Bu kapsamda, AB veri koruma kurallarında köklü bir reform özelliği taşıyan "Genel Veri Koruma Tüzüğü (General Data Protection Regulation–GDPR)" Avrupa Parlamentosu tarafından 14 Nisan 2016 tarihinde onaylanmıştır.

b. Dijital Ortamda Kişisel Veri

Üretim, tüketim ve sanayileşme kavramları bireyin tüketime yönlendirilmesinde temel etken olsa dahi, günümüzde en büyük öneme haiz kavramın "*bilgi toplumu*" ve onunla ilintili "*bilişim kültürü*" olduğunu söylemek yerinde olacaktır. Bilgi toplumu içerisinde yer alan birey, bilişim kültürünün kendisine sunduğu imkanlardan faydalanır. Bu nedenle her birey bir akıllı telefon sahibi olur. Akıllı telefonlar yeri geldiğinde çok faydalı cihazlar olabilirken, bir yandan da gereksiz uygulamalar insanların vakitlerini çalmaktadır. Acı olan ise, insanların bu durumu içselleştirmesi ve sıradanlaştırmasıdır. Dolayısıyla sosyolojik ve psikolojik olarak toplumu uçuruma sürükleyen bilişim kültürüdür; bilgi toplumu olmak değildir.

¹⁴ Big Data: Büyük veri. Bilgisayar ortamında oldukça büyük nicelikte yer alan veriye denir. Örneğin bir telekomünikasyon şirketinin müşterilerine ait isim soy isim, TC kimlik numaraları ve adresleri gibi kişisel verilerin tamamı.

21. yüzyılda zenginlik oluşturmak için gereken maddi sermaye artık yerini çeşitli bilgi birikimlerine (bilgi, patent, telif hakkı, beyin gücü, deneyim) bırakmıştır.¹⁵ "Know-How" olarak anılan, yöntemi bilmeye günümüzde bilgi toplumu olmanın neticesinde özel bir değer atfedilmiştir. Bu nedenle bilgi toplumu ve bilişim kültürünün olumlu yönlerine odaklanılmalı; olumsuz yönleri hususunda kişiler uyarılmalı ve hatta eğitilmelidir.

Söz konusu dijital ortam kullanıcıları olan kişiler, kendilerine ait verilerini belli bir hizmet almak amacıyla paylaşmaktadır. Günümüzde bu paylaşım konu olan kişiye ait bilgilere, kişisel veri denilmektedir. Kişisel veri kavramı özellikle bu hususta gündeme gelmiş olup; çeşitli gereksinimler nedeniyle kavramsallaştığı çalışmanın bu bölümüne kadar anlatılmak istenen unsurdur.

Gün geçtikçe dijital ortamda tutulan kişisel verilerin artması ve verilere yönelik bazı tehditlerin oluşması nedeniyle bu tehditlere karşı önlemler almak gerekmiştir. Özellikle ilk olarak 2002-2003 yıllarında Amerika'da yaşanan 10 milyon kişinin kredi kartı bilgilerinin, sosyal güvenlik numarasının ve banka hesap numarasının çalındığı tespit edilmiştir. Teknik alanlardaki ilerlemeler sonucunda şeffaflaşan hayat alanlarına yönelik bir koruma kaygısı, kişisel verilerin korunmasını zorunlu kılmıştır.¹⁶

*"Enformasyon teknolojisinin hızlı gelişimi kişisel verilerin işlenmesi ihtiyacını kaçınılmaz bir olgu haline getirmiştir. Özellikle veri transfer yollarının çeşitlenmesiyle zamanla yarışır hızda transferler, kişisel verilerin hem ulusal hem de uluslararası alanda değiş-tokuşunu tehlikeli boyutlarda çoğaltmıştır."*¹⁷

c. Tüketim Toplumunda Kişisel Veri

Tüketim toplumunda kişisel veri, sermaye sahiplerine hizmet eden bir kavramdır. Kişisel verilerin işlenmesi ile sermaye sahipleri bu verileri müşterilere

¹⁵ Fahriye Gözgülü ve Halil Mutioğlu, "Toplumun Değişen Yüzü: Bilgi Toplumu ve Bilişim Kültürü", Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi, Yıl 2012, Cilt:1, Sayı:1, s. 469
<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/313575>

¹⁶ Nilgün Başalp, Kişisel Verilerin Korunması, Ankara: Yetkin Yayınları, 2004, s. 21

¹⁷ Başalp, Kişisel Veriler, s. 23

ulaşmada bir araç olarak görmektedir. Rekabetin yüksek olduğu serbest piyasa ekonomisinde, rakipleriyle yarış halinde olan firmalar müşterilerine bir kez ulaştığında, onlardan ciddi miktarda bilgi talep etmektedir. Yapılan alışverişi faturalandırmak amacıyla talep edilen bu bilgiler, müşterinin ismi ve soy ismi, vatandaşlık kimlik numarası, telefon numarası ve mail adresi gibi kişiisel verilerdir.

Her bir mağazanın bağlı olduğu merkezi şirketin topladığı tüm kişiisel veriler, genel bir veri tabanına kaydedilir. Bu veri tabanına kaydedilme işlemine kişiisel verinin işlenmesi adı verilir. Burada sermaye sahipleri veriyi işlerken, müşteriye kasada ödeme anında sorulacak řu soru veri işlemeyi hukuki açıdan meşrulaştıracaktır: "6698 sayılı Kişiisel Verilerin Korunması Kanunu'na göre kişiisel verilerinizin korunması(!) ve işlenmesine rıza gösteriyor musunuz?" Müşteri bu soruya evet demekle, aslında kendisine gelecek elektronik postalara ve mesajlara evet demiştir. Özetle sermaye tarafında veriyi elde edip işlemek için gereken hukuki, meşru koşullar sağlanarak veri işlemenin bir yolu bulunacaktır.

. Karşılaştırmalı Hukuk Düzenlerinde Kişiisel Veri

Bu bölümde kişiisel veri kavramının ulusal hukuk düzenlerinde tanınmasına ve hukuki düzenlemelerle koruma altına alınmasına yer verilecektir.

I. Almanya

Dünyada ilk olarak kabul edilen veri koruma kanunu, Almanya'da Hesse eyaletinde 1970 yılında kabul edilmiştir.¹⁸ 1977 yılında ise Federal Veri Koruma Kanunu yürürlüğe girmiştir. Federal Veri Koruma Kanunu'na ek olarak verilerin korunmasına dair kurallar Sosyal Güvenlik Kanunu, Tele Medya Kanunu¹⁹, Telekomünikasyon Kanunu gibi kanunlarda da mevcuttur.²⁰ Avrupa Birliği'nin 1995

¹⁸ Roberto Rodrigues, J Wilson, Schanz Petra, J Stephen: The Regulation of Privacy and Data Protection in The Use of Electronic Health Information: An International Perspective and Reference Source on Regulatory and Legal Issues Related to personal-Identifiable Health Databases, Washington 2001, s.76.

¹⁹ Kanunun 1. bölümünde, bu kanunun tüm elektronik bilgi ve iletişim servisleri hakkında uygulanacağı belirtilmiştir.

²⁰ Monika Kuschesky, Data Protection and Privacy: Jurisdictional Comparisons, "Germany", Londra 2012, s.169.

yılında kabul ettiği ve sonrasında tüm birlik ülkelerinde bir şekilde uygulanmaya başlanan Veri Koruma Yönergesi, Almanya'da 23/05/2001 tarihinde Federal Veri Koruma Kanununda yapılan değişiklikle uygulanmıştır.

Federal Veri Koruma Kanunu, gerçek ve tüzel kişilerin şirketler, dernekler ve vakıflar ile diğer özel kuruluşların yanı sıra kamu organlarının kişisel verileri toplamasını, işlemesini ve kullanmasını her iki sektör için ayrı düzenlemiştir. Kanunda, kamu sektörüne ve özel sektöre uygulanacak kurallar birbirinden ayrılmıştır. Yönergeden farklı olarak, Federal Veri Koruma Kanunu veriden uzak durma ve verinin olabilecek en küçük haliyle tutulması ilkesine yer vermiştir. Bu ilkeye göre veri sorumluları, asgari düzeydeki kişisel veriden fazlasının toplanmaması ve kişisel verilerin mümkün olduğunca maskelenmiş, anonim halde tutulmasını sağlamak zorundadır. Veri işleme yöntemi ve tasarımı, kişisel verilerin tamamını toplamaya, işlemeye ve kullanmaya yönelmemelidir.²¹

Almanya'da veri kütüğü sahibi üzerindeki devlet denetimi, farklı otoriteler tarafından icra edilmektedir. Federal Veri Koruma Komiseri, federal düzeydeki kamu kurumları tarafından yürütülen veri işleme faaliyetlerinde denetim ile yetkilidir. Federe düzeydeki veri koruma komiserleri de kendi yetki alanlarında işlem yaparlar. Komiserlerin bağımsızlıkları güçlü bir koruma altına alınmıştır.

II. Fransa

Fransız veri koruma ve gizlilik ilkelerinin yasal çerçevesi 2004 yılında 2004-801 sayılı Kanunla çizilmiştir. Ek olarak, Medeni Kanun, İş Kanunu, Ceza Kanunu gibi yasal düzenlemelerde kişisel verilerin korunması ve özel hayatın gizliliği hususları koruma altına alınmıştır.²² Fransız Veri Koruma Kanununda kişisel veri, bir gerçek kişi ile ilişkilendirilebilecek, onu bir kimlik numarası ya da bir veya birden fazla özellik ile doğrudan ya da dolaylı olarak tanımlayan, her türlü bilgi olarak ifade edilmiştir.

²¹ Simone Fischer-Hubner: IT-Security and Privacy-Design and Use of Privacy-Enhancing Security Mechanisms, Heidelberg 2001, s.17.

²² Raphaël Dana - Ramiro Tavella: Data Protection and Privacy: Jurisdictional Comparisons, "France", Londra 2012, s.149

Ayrıca Fransa'da 1978 yılında çıkarılan kanunla “bağımsız bir idarî otorite” olarak düzenleme erkine sahip CNIL (Bilişim ve Özgürlükler Ulusal Komisyonu/Commission Nationale de l’informatique et des Libertés) kurulmuştur. Komisyon, Fransa’da hükümetten yasal olarak bağımsız kurulan idarî bir kuruluştur. Komisyon, Fransız Veri Koruma Kanununun uygulanmasını veri işleme faaliyetlerinin Kanuna uygun gerçekleştirilmesini sağlamakla yükümlüdür; bununla birlikte belirli bilgi sistemleri otoritelerinin talepleri ile ilgili cevaplar verir ve bu konuda kararlar alır.²³

III. İngiltere

İngiltere'de 1984 yılında kabul edilen Veri Koruma Kanunu, Veri Koruma Yönergesinin (1995) sonucu olarak bir takım değişikliklere uğramıştır. 1998 yılında kabul edilen Veri Koruma Kanunu güncel değişiklikleri ile, kişisel verilerin adil, yasalara uygun olarak ve belirtilen amaçlar için işlenmesi, belirli süre saklanması, kişisel verileri doğru ve güncel tutma, kişisel verileri koruma, veri sahibinin hakları, bilgi güvenliği ve kişisel verileri Avrupa Ekonomik Bölgesi'nin dışına gönderme olmak üzere sekiz bölümden oluşmaktadır.²⁴

İngiliz Temyiz Mahkemesinin 2003 yılında “Durant v. FSA” davası kararında yer verdiği “kişisel veri” tanımı, veri sorumlularının görev kapsamını belirlemede kaynak olmuştur.²⁵ Temyiz Mahkemesi, “bireylerin kişisel ya da aile yaşantıları, iş veya meslekî kapasiteleri yönünden özel hayatını etkileyen bilgiler” bulunması durumunda, bu bilgilerin bireyle bağlantılı olacağını belirtmiştir. Mahkemeye göre, bir bilginin kişisel veri sayılabilmesi için, “kişinin birlikte olduğu diğer kişiler veya yer aldığı faaliyetlerden ziyade kendisini odağına almış olması” gerekmektedir. Bu tanımlardan, kişisel veri kavramının İngiliz Hukukunda oldukça dar yorumlandığı anlaşılmaktadır.

²³ U.S. Congress, Office of Technology Assessment: Federal Government Information Technology: Electronic Record Systems and Individual Privacy, Washington 1986, s.151.

²⁴ Mario Cunha, Market Integration Through Data Protection: An Analysis of the Insurance and Financial Industries in the EU, Dordrecht 2013, s.101.

²⁵ Mark Taylor, Genetic Data and the Law: A Critical Perspective on Privacy Protection, Cambridge 2012, s.119.

İngiltere’de kişisel verilerin korunması ile ilgili kurum, ICO (The Information Commissioner’s Office/Bilgi Komiserliği Ofisi) adlı, malî yönden Adalet Bakanlığı’na bağlı bir kurumdur. Bu durum ICO’nun bir şekilde hükümetin kontrolü altında olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla kurumun Veri Koruma Yönergesinde (GDPR - 1995) belirtilen bağımsızlık ilkelerini taşıdığı söylenemez.

IV. Türkiye

Anayasamızın 20. maddesi özel hayatın gizliliğini ve korunmasını düzenler. T.C. Anayasası 20. maddede *"Herkes, özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir. Özel hayatın ve aile hayatının gizliliğine dokunulamaz."* hükmü yer almaktadır. Yer verilen bu hükmü, 2010 yılı Anayasa değişikliklerinde yeni bir fıkra eklenmiştir. Ek fıkrada herkesin, kendisiyle ilgili kişisel verilerin korunmasını isteme hakkına sahip olduğu, bu hakkın; kişinin kendisiyle ilgili kişisel veriler hakkında bilgilendirilme, bu verilere erişme, bunların düzeltilmesini veya silinmesini talep etme ve amaçları doğrultusunda kullanılıp kullanılmadığını öğrenmeyi de kapsadığı, kişisel verilerin, ancak kanunda öngörülen hallerde veya kişinin açık rızasıyla işlenebileceği, kişisel verilerin korunmasına ilişkin esas ve usullerin kanunla düzenleneceği belirtilmiştir. 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunumuz ise 24/03/2016 yılında kabul edilmiştir. Bu anlamda söz konusu kanunun uzun bir süre tasarıda kaldığı söylenebilir.

6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu'nun adından da anlaşılacağı üzere, korumayı hedeflediği ana unsur kişisel veridir. Söz konusu kanunun amaç unsuruna baktığımızda, *"Bu Kanunun amacı, kişisel verilerin işlenmesinde başta özel hayatın gizliliği olmak üzere kişilerin temel hak ve özgürlüklerini korumak ve kişisel verileri işleyen gerçek ve tüzel kişilerin yükümlülükleri ile uyacakları usul ve esasları düzenlemektir."*²⁶ ibaresini görmekteyiz. Dolayısıyla amaçlanan hedef, kişisel verilerin korunmasını sağlarken, diğer bir yandan kişisel verilerin işlenmesine ilişkin usul ve esasları belirlemektir. Böylece söz konusu kanunun amacı veri işlemenin meşru yollarını sunmak; diğer bir yandan keyfi veri işlemeyi engellemektir.

²⁶ 6698 Sayılı Kişisel Verileri Korunması Kanunu m.1 Amaç

6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu m.3/d bendinde "*Kimliği belirli veya belirlenebilir gerçek kişiye ait her türlü bilgi*" kişisel veri olarak tanımlanmıştır. Bu bağlamda kişinin adı, soyadı, doğum tarihi ve doğum yeri gibi sadece kimliğini ortaya koyan bilgiler kişisel veri değildir. Kimlik bilgileri ile birlikte, kişilerin bilişim teknolojileri kullanım süreci içerisinde edindikleri, telefon numarası, motorlu taşıt plakası, sosyal güvenlik numarası, pasaport numarası, özgeçmiş, resim, görüntü ve ses kayıtları, parmak izleri, genetik bilgiler, IP adresi, e-posta adresi, cihaz kimlikleri, hobiler, tercihler, iletişimde bulunulan kişiler, grup üyelikleri, aile bilgileri gibi kişisel veri sahibini doğrudan veya dolaylı olarak belirlenebilir kılan tüm veriler kişisel veri kavramı kapsamında değerlendirilmelidir.²⁷

C. KİŞİSEL VERİNİN KAPİTALİST İKTİSADİ DÜZENDE ÖNEMİ

Bu başlıkta "kişisel veri" kavramına farklı bir pencereden bakmak hedeflenmiştir. Nasıl ki bir fikrin günümüzde fikri mülkiyet kapsamında korunması sağlanmakta ise, aynı şekilde bir kişisel veri de kişiye ait olması nedeniyle korunmaya ihtiyaç duyar. Ancak bir kişinin fikri buluşu ile, kişinin verisinin karşılaştığı tehditler birbirinden ayrılmaktadır. Fikri buluşun karşılaşacağı tehditler onun çalınması, çoğaltılması ve lisanssız kullanılması gibi tehditler iken, bir kişinin verisine ilişkin tehdit yalnızca o kişinin verisinin izinsiz dolaşımından ibaret olacaktır. Açığa vurulması özel hayatın gizliliği korunmamış olacaktır.

Kişiye ait veri, örneğin bir telefon numarası olduğunu düşünelim. Telefon numarasının kendisi, kişisel veri olarak dolaşıma tabi tutulmaktadır. Aynı şekilde elektronik posta adresine baktığımızda, yine kişisel veri olarak bazı transferlerin konusu olabilmektedir. Buradan yola çıkarak, kişisel veri bir madde hali almıştır; yani metalaşmıştır diyebiliriz. Kişisel verinin meta halini almasında, bir emek süreci yer almaz. Serbest piyasa koşullarına şekil veren bilişim teknolojileri, kişisel veriye bir meta rolü izafe eder. Bu rolün belirlenmesinde müşteri olan ve her daim gözetim

²⁷ Habip Oğuz, Elektronik Ortamda Kişisel Verilerin Korunması - Bazı Ülke Uygulamaları ve Ülkemizdeki Durum, Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, Yıl 2013, Cilt 0, Sayı 3, s. 20 (erişim tarihi: 03.01.2020)

<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/155549>

altında tutulan, toplumu oluşturan bireylerin tüketici fonksiyonu yadsınamaz boyuttur.

a. Gözetim Toplumu Nedir?

Toplumu oluşturan birey, evinden dışarı adımını attığı anda artık o birey olmaktan çıkar ve toplumun bir parçası olur. Toplumun bir parçası olarak, her anını toplumsal yaşam içerisinde geçirir. Günlük yaşamda çeşitli ilişkiler kurar ve hayatını hukuk kuralları dahilinde sürdürür. Bir yandan da yaşadığı toplumun kendisine dayattığı toplumsal normlara ve kültüre uygun hareket etmek zorundadır. Zira toplum ayrıksı olanları sevmez ve ötekileştirme eyleminde bulunur. Dolayısıyla toplumsal normlara uymak, bireyin toplumun parçası olmasında önemli yere sahiptir. Toplumsal normların sınırları içerisinde hareket etmek zorunda olan birey, her daim kendini topluma entegre etmeye çalışır.

Birey topluma entegrasyonunda gözetimle karşılaşır. Evinden dışarı çıktığı andan itibaren birey, birçok gözetim unsuruyla farkında olmadan iç içedir. Gündelik yaşamdan başlayan bu gözetim, tüm yaşam alanlarımızı kaplayan gözetleme ve takip sistemini hayatlarımızın olağan bir parçası haline getirmiştir. Örnek olarak ülkemizde, MOBESE (Mobil Elektronik Sistem Entegrasyonu) adlı gözetim sistemi tüm yaşam alanlarını kaplamıştır. Gözetim ve denetim amacı, bu görüntülerin ve verilerin depolanmasıyla kullanılmasına olanak sağlar. MOBESE ülkemizde gözün iktidarının en önemli işaretidir.²⁸

Tüm toplumsal ortamlar gözetim altındadır. Sokaklar, caddeler, meydanlar, parklar, kafeler ve kahvehaneler, alışveriş merkezleri, sivil ve resmi polislerin ya da şiddet kullanma yetkisine sahip özel güvenlik görevlilerin gözetimi altındadır. Teknolojinin ilerlemesi sonucunda teknoloji bir araç haline gelmiş; toplumu izlemekte kullanılan bir araç haline almıştır. Bilgiler toplanarak arşivlenmekte, polis ve devletin istihbarat örgütlenmeleri kameralarla, dinleme ve takip cihazlarıyla herkesi takip altına alabilmektedir. Tüm telefon konuşmaları, mesajlar ve neredeyse her türlü internet iletişimi denetlenebilecek birer olguya dönüşmüştür.

²⁸ Jeremy Bentham, Catherine Pease-Watkin, Simon Werret, Panoptikon - Gözün İktidarı 1787, Hazırlayan ve Çeviren Barış Çoban - Zeynep Özarslan, İstanbul: Su Yayınevi, 2016, s. 127

Anayasa hukuku prensiplerinde düşünülduğünde, kişisel veri sahibi olmak ve korunmasını talep etmek bir hak ve özgürlük iken; verilerin işlenmesi bu hak ve özgürlüğün sınırlandırılmasıdır. Kişisel verilerin işlenmesi süreci, bireyin bihaber olduğu bir süreçtir. Atılan her adımda birey bu sistemin içerisine daha çok girer. Postaneye giderek bir posta yollamasında, mail adresini bir platformda paylaşmasında ve birçok benzeri faaliyette birey kişisel verilerini paylaşır, böylece işleme faaliyetine konu olacak veri bir anda veri tabanına girmiştir. Gözetim toplumunun oluşturduğu çeşitli veri tabanları, kişisel verilerin işlendiği yerlerdir diyebiliriz. En büyük veri tabanı ise gözetim toplumunun bizzat kendisidir.

İktidarın sınırsız gücü karşısında zayıf birey, bir noktadan sonra kendisi üzerinde denetim ve gözetime başlayacaktır. Kendisini denetlemek zorunda kalan birey, nesnel gerçeklikten uzaklaşarak zaman içerisinde sunulan gerçeklere itaat etmek zorunda kalacaktır.²⁹ Bu süreçte birey kişisel verilerini çoktan birçok kanalda paylaşmış olduğundan, algı yönetimine maruz kalacak ve görünmez zincirlerle yönetilmeye mahkum edilecektir.

b. Kapitalist İktisadi Düzendeki Kişisel Veri

Modern devletin iktidarında sermaye özel bir konumda yer alır. Zira bir devletin külliyen gelişmesinde en önemli unsur sermayenin kendisidir. Devlet ve sermaye işbirliği ülkenin bütünüyle ilerlemesi için kimi zaman gereklidir. Ancak bu işbirliği içerisinde sermaye sahibinin menfaati kamusal menfaatten üstün gelirse; bir grup insanın karı için bütün bir milletin zarara uğraması söz konusudur. Bu tehlikeli ilişkilerle birlikte, devletin asli görevi serbest piyasa koşullarını düzenlemektir. Devlet serbest piyasa koşullarını düzenlerken, bir yandan da birey sermaye arası ilişkiyi eşit koşullarda tutmalıdır. Aksi halde sermaye ağır basacak, birey oldukça zayıflayacaktır.

Malların, paranın ve insanların serbestçe dolaşımı ilkesine tabi olan kapitalist ekonomik düzende kişisel veriler metalaşmış ise, kişisel verilerin serbestçe dolaşımı mümkün müdür? Kişisel verilerin korunması konusunda gelişen hukuk prensibi tam olarak bu soruya cevap vermek üzere ortaya çıkmıştır. Kişisel veriler her ne kadar

²⁹ George Orwell, 1984, çev. Nuran Akgören, İstanbul: Can Sanat Yayınları, 2008, s.218

metalaşmış olsa dahi, serbestçe dolaşımı çalışmanın ilk bölümlerinde yer verilen hukuk normlarına aykırılık teşkil edecektir. Kişisel verilerin serbestçe dolaşımı tehlikesine karşın söz konusu düzenlemeler yapılmıştır diyebiliriz.

Kişisel verilerin birer meta olarak serbestçe dolaşımı karşısında kişisel verilerin korunması kanunu yer alıyor ise, buradaki amaç sermayenin menfaatleriyle bireylerin menfaatleri arasında bir denge kurmaktır. Bir an için kişisel verilerin serbestçe dolaştığını hayal etsek, şüphesiz kaosa dönen bir bilgi kirliliği olurdu. Ancak kişisel verilerin korunması ilkeleriyle böyle bir kaosun önüne geçilmiş olduğunu söyleyebiliriz. Her halükarda veri işlemenin meşru yollarını belirlemiş olan söz konusu prensiplere göre, sermaye sahipleri daima veri işlemenin yollarını bulabilecektir. Dolayısıyla kişisel verilerin korunması alanı günümüzde bir takım veri birikiminin, kanuna uygun işlenmesini sağlamaktan başka bir şey değildir.

Aksi halde kanuna aykırı veri işleyen büyük çaplı şirketlerin, ülkemizde Kişisel Verileri Koruma Kurumu tarafından aleyhine yüksek miktarda cezalar kesildiği bilinmektedir. Dolayısıyla kişisel veri işleme faaliyetine mensup sermaye sahipleri, şirketlerini zarara uğratacak bir girişimde bulunmak yerine, en az maliyetle bu işten sıyrılmak ister. Bu hususta veri envanteri yapılarak, verilerin hukuki düzenlemelere uygun şekilde işlenmesi sağlamak; yani hukuka uygunluk sebeplerinden faydalanmak gerekmektedir. Aksi halde yüksek maliyetlerle başa çıkmak gerekecektir. Yüksek maliyetleri karşılamak yerine meşruluğu sağlamak için gerekli adımları atmak, sermayedar için daha karlı olacağından, kişisel verilerin korunması kişi için nasıl önemliyse aynı şekilde sermayedar için de önemlidir.

c. Kişisel Verinin Toplumsallığı

Veri sorumlusu, veri denetçisi, veri kontrolcüsü ve veri yöneticisi olarak bilinen veri tabanında bulunan tüm verilerin sahibi konumunda yer alan kişi tüm toplumsal veriyi zilyetliğinde bulundurur. Ancak bu kişinin verilerin sahibi olarak nitelendirilmesi yerinde bir yaklaşım olmayacaktır. Zira bu kişi verilerin yalnızca zilyedi olarak bulunur. Verilerin nasıl yönetileceğine karar verir ancak verilerin sahibi değildir. Veriler kamunun kabul edilmelidir.

Kişisel veriler hususunda karşımıza çıkan bir diğer sorunlu konu onun sahipliğidir. Eşya hukuku anlamında bir kişisel veriye sahip olan kişi yalnızca onun ilgili kişisidir; dolayısıyla kişisel verinin maliki veri öznesi olan ilgili kişidir. Pekala öyle bir veri tabanı düşünelim ki, bu veri tabanında Ankara'nın Çankaya semtinde ikamet eden bir milyon insanın verisi olsun. Bu veri tabanını yönetmeyle görevli veri sorumlusu, elinde bulundurduğu verinin maliki değildir; yalnızca onun zilyetliğine sahiptir. Söz konusu bir milyon insana ait kişisel veri, bir milyon insanın tamamına aittir; yani toplu halde bulunan veriler kamusaldır. Kamusal niteliğe haiz veri üzerinde veri sorumlusunun takdiri kanaatini kullanması söz konusu olamaz. Aksi halde verinin toplumsallığı ilkesine aykırı hareket edilmiş olacaktır.

Kişisel verinin nasıl elde edildiği toplumsallık unsurunun bir diğer parçasıdır. Örneğin bir kamusal makama kişisel verinizi teslim etmeden kimlik kartı çıkarmanız mümkün değildir. Beş parmağınızın izi kayıtlara geçmemişse, yeni kimlik kartı çıkarmanız için gereken şartı taşıyorsunuz demektir. Bu nedenle kişisel verinizi rızanız dahilinde vermeniz gerekir. Diğer bir örnek olarak, bir internet sitesinden alışveriş yaptığınızda hiçbir verinizi kayıtlara geçirmeden alışverişini tamamlamanız mümkün değildir. Pek tabi ki adres bilginizi kargonun gelmesi için vermeniz gerekmektedir. Diğer bir yandan, telefon numaranızı ve isim soy isim bilgilerinizi vermeniz gerekir. Elektronik posta adresinizin ve telefon numaranızın veri işleyen özel sektör firmalarının eline geçmesinden itibaren, reklam ve tanıtım elektronik postaları ve mesajları almanız pek olasıdır. Dolayısıyla kişisel verinizi açık rızanız ile vermezseniz söz konusu hizmetten yararlanamıyorsunuz; verdiğiniz takdirde ise açık rıza ile vermiş olduğunuz kabul ediliyor ve verileriniz işleniyor. Doktrin tartışmalarını bir kenara bıraktığımızda, kişisel verinin toplumsallığı ve kişilik kavramı karşısında sermaye sahiplerine meşru yoldan veri işlemek adına bir takım kolay yollar sunulduğu görülmektedir.

Ç. ULUSLARARASI HUKUKTA KİŞİSEL VERİLERİN KORUNMASI

Bu bölümde tarihsel süreçte kişisel veri başlığı altında yer verilen OECD ilkelerinin ve GDPR düzenlemelerinin amaç unsuru yanında bazı açıklayıcı yorumlara yer verilecektir. Kişisel verilerin korunması alanında Avrupa merkeziliğinin bir ürünü olan söz konusu ilkelerin ve düzenlemelerin, gerek ülkemizi gerekse tüm

Avrupa ülkelerini ilgilendirdiğini söylemiştik. OECD ilkeleri ve GDPR düzenlemesi bu anlamda kişisel verilerin korunması hukukunda birer mihenk taşı kabul edilir.³⁰ Bu bölüme kadar anlatılan kişinin verisini işleyiciye teslim etme zorunluluğu, bu mihenk taşı kabul edilen düzenlemeler ile öngörülmüştür.

a. OECD Rehber İlkeleri

Ekonomik kalkınmayı sağlama amacıyla faaliyet gösteren OECD, konuya ilişkin olarak uluslararası alanda yapılan ilk girişimin ürünlerini rehber ilkeler olarak tavsiye niteliğinde sunmuştur. Sunduğu ilkeler ile verilerin işlenmesini bazı sınırlara tabi tutmaktadır. Şöyle ki, kişisel veriler yalnızca toplanma amacı doğrultusunda işlenebilir. Asıl toplanma amacı dışında, bağdaşmayan amaç için veri kullanımının sınırlı olması ilkesi diğer bir ilke olarak karşımıza çıkar. Özellikle amaçların bağdaşması ifadesine dikkat çekmek gerekir. Veriyi toplarken ki amacınız ile o veriyi topladıktan sonraki amacınız farklı ancak bu amaçlar bağdaşıyor ise, bu halde veriyi işlemek yine mümkün olacaktır.

b. Avrupa Konseyi 108 Sayılı Sözleşme

İnsan hakları taraftarı olan Avrupa Konseyi, 28 Ocak 1981 tarihinde Avrupa'da veri korumasının ilk uluslararası hukuk belgesi olarak 108 no.lu sözleşmeyi oluşturmuştur. "*Kişisel Nitelikteki Verilerin Otomatik İşleme Tabi Tutulması Karşısında Şahısların Korunmasına Dair Sözleşme*"³¹ üye devletlerin hakimiyet alanında kişisel alanın korunmasını hedeflemiştir. Böylece söz konusu alan, 1980 tarihli OECD ilkelerinden sonra, ilk kez resmi bir nitelik kazanmış; sözde kişi tarafından konuyu ele alma gereksinimiyle düzenlenmiştir. Sözleşmenin öncü olmasıyla, veri korumasında yeknesak bir hukuk alanı oluşmuştur.³² Böylece ulusal kanuni düzenlemelerle kişisel verilerin korunmasına önem verilmiştir.

³⁰ Kişisel Verileri Koruma Kurumu - Kişisel Verilerin Korunması Alanında Uluslararası ve Ulusal Düzenlemeler

³¹ Anılan sözleşmeyi Türkiye 28.01.1981 tarihinde imzalamıştır.

³² Başalp, Kişisel Veriler, s. 24

c. Avrupa Topluluğu Veri Koruma Yönergesi

24 Ekim 1995 tarihinde "*Kişisel Verilerin İşlenmesinde Gerçek Kişilerin Korunması Yönergesi*" yürürlüğe girmiştir. "*VKY'nin başlıca amacı Avrupa Topluluğu'nda bu konuda saydam ve süreklilik arzeden hukuki bir çerçeve oluşturarak kişisel verilerin serbest trafiğini temin etmek şeklinde özetlenebilir. Nitekim bu amaç altında bilgi toplumunun ve hizmet sektörünün gelişimi kolaylaşacak ve aynı zamanda kişisel verilerin işlenmesinde gerçek kişilerin korunması için yüksek bir koruma düzeyi sağlanmış olacaktır.*"³³

VKY ile üye devletler arasında kişisel verilerin serbest trafiğinin sağlanması hedeflenmiştir. Veri Koruma Yönergesinde amaç, gerçek kişilerin haklarının korunması ve özellikle özel hayatın korunması gibi sebeplerle veri trafiğinin engellenmesinin önüne geçilmesidir. Üye ülkelerdeki veri koruması düzenlemeleri arasındaki farklılık, ortak pazarın oluşumuna ve işleyişine engel olmaktaydı. Ancak amaç salt verilerin serbest trafiğini sağlamak olmadığı için, AB yasa koyucusu tercihini bilakis kişilik hakkının korunmasından ve özellikle eşdeğer bir düzeyde veri korumasının yerleştirilmesinden yana kullanmıştır. Kişilik hakkına bir saldırı olmadan önce, saldırının ortaya çıkması halinde sağlanacak korumadan ziyade olası saldırılara karşı önleyici olma niteliğine sahip korumalar getirilmiştir. Bununla birlikte verilerin serbestçe dolaşımının da önü açılmıştır. Dolayısıyla bir tarafta sermaye ve kapitalist gelişim göz önünde bulundurulurken, diğer tarafta kişi ve kişilik hakları korunmuştur.

ç. GDPR Düzenlemesi

2016 yılında Avrupa Birliği hukukunda, tüm Avrupa Birliği ve Avrupa Ekonomik Alanı içerisinde yer alan ülkelerde yaşayan insanlar için, veri koruma ve gizliliğine ilişkin yayınlanmış bir yönetmektir. AB içerisindeki şirketlerin bu yönetmeliğe uyumlu hale getirilmesi için düzenlenmiştir. Bilişim teknolojilerinin işlem yapma gücünün oldukça hızlı gelişmesi, kontrolü zorlaştırmıştır. Bunun farkına varan makamlar, geçmişte olduğu gibi bazı sınırlar çizmeyi ve standartlar belirlemeyi amaçlamıştır. Detayları söz konusu alanın teknik boyutunu ilgilendirmekle birlikte,

³³ Başalp, *Kişisel Veriler*, s. 27

öngörülen yaptırım veri sorumlusu konumunda bulunan şirketlere 20 milyon Euro'ya kadar ya da şirketin yıllık gelirinin %4'üne kadar (hangisi daha büyük miktarda ise) para cezası kesebilmektedir. Buradan yola çıkarak, GDPR bir yönerge değil; doğrudan bağlayıcı ve uygulanabilir bir yönetmeliktir diyebiliriz. Pek tabii ki GDPR düzenlemesinde yine sermayedarların meşru menfaatleri ile bireylerin kişilik hakları arasında bir denge kurulmuştur. Bu anlamda veri sorumlusuna 6 adet yasal dayanak verilerek; en az bir yasal dayanağı olmadıktan sonra kişisel veri işletmecilerinin veri işleyemeyeceği öngörülmüştür.

- "- (a) İlgili kişi, kişisel verilerin işlenmesine izin vermişse;
- (b) İlgili kişiyle yapılan sözleşmeden doğan yükümlülükler yerine getiriliyorsa,
- (c) Veri işletmecisinin yasal zorunluluklara uyması amacıyla,
- (d) İlgili kişinin ya da başka bir vatandaşın hayati çıkarları söz konusuysa,
- (e) Kamu yararına veya resmi makamda bir görev yerine getiriliyorsa,
- (f) Bir veri işletmecisinin ya da üçüncü bir tarafın Avrupa Temel Haklar Bildirgesi tarafından geçersiz kılınmayan meşru menfaatleri amacıyla."³⁴

D. SONUÇ

İnsanlık tarihine baktığımızda büyük savaşlar görmekteyiz. Büyük savaşların çıkış nedeni, dünya kaynaklarının paylaşımında yaşanan ülkeler arası krizler olduğu söylenebilir. Hammadde ve pazar arayışı Avrupa ulusal devletlerini büyük bir yarış içine sürüklemiş; sonrasında bu yarışın rekabeti içerisinde savaşlar meydana gelmiştir. 20. yüzyıl kanlı insanlık tarihinin ulaştığı son nokta olarak görülecektir.

Tarihte daima gelişmeler kendisinden sonraki dönemleri derinden etkilemiştir. Büyük dünya savaşları aynı şekilde Avrupa'yı gelecek yıllarda şekillendirmiştir. Avrupa Konseyi insan hakları savunucusu olarak kurulmuşken, Avrupa Birliği ekonomik kalkınma amacıyla kurulmuştur. Bu kuruluşlar Avrupa merkeziliğini sağlarken, dünyayı her daim etki altında bırakan politikalar gütmektedir.

³⁴ Wikipedia internet sitesinden doğrudan alıntılanmıştır.
https://tr.wikipedia.org/wiki/Genel_Veri_Koruma_Y%C3%B6netmeli%C4%9Fi

Bilişim teknolojilerinin gelişimini sürdürdüğü dünyada, bilgisayar ve internetin hayatlarımızda önemli bir yere sahip olması sonucu milenyum sonrası çağa bilgi çağı denilmiştir. Bilişim teknolojilerinin önemi yadsınamaz boyutta olduğundan, gerek ulusal gerek uluslararası hukuk alanında söz konusu alana yönelik düzenlemeler yapılmıştır. Şüphesiz bilişim teknolojilerinin getirilerinden olan alanlardan en önemlisi kişisel verilerin korunmasıdır. Zira kişisel veriler, özel hayatın korunması ve mahremiyet ile yakından ilişkili olup; toplumun huzur içerisinde yaşamasında hassas bir konuma sahiptir.

Çalışmanın ilk bölümlerinde değinildiği üzere iktidarın gözünün giderek yayılması ve güvenlik algısı içerisinde toplumun her alanına sirayet eden bir denetim mekanizmasının oluşması nedeniyle, bilişim teknolojilerinin araç haline getirilmesi söz konusudur. Bilişim teknolojilerinin iktidar ve sermaye için araç haline gelmesiyle, gözetim ve algı yönetimi mümkün hale gelmiştir. Bu hususta kişisel verilerin korunması, toplumun geleceği adına nesillerin sağlıklı öz benliğini koruması için gereklidir. Aksi halde kendine yabancılaşan insan, özgür düşünce yapısına sahip olmaması nedeniyle vasıfsız bir emek gücüne dönüşecektir.

"Birey, ancak kendini özgür hissettiği oranda özgürleşebilir. Sürekli gözetlendiğini düşünen kişi, temel hak ve özgürlüklerini kullanırken çekingen davranabilir, bireysel özerkliğini kaybedebilir. Bu ise insanın insan olmasında kaynağını bulan çok önemli değerlerin yıkımı olur. Zarar büyüktür ancak hukuksal alanda saptanması da bir o kadar güçtür. O halde kişisel verilerin korunmasının bireysel özerkliğin korunması açısından önemli işlevini bir kez daha anımsamak gerekir."³⁵

Kapitalist ekonomik düzen içerisinde büyük sermayelerin, kişisel verileri kuralına göre işlemesi pekala mümkündür. Özellikle GDPR düzenlemesinde görüldüğü üzere, açık rıza ve meşru menfaat gibi muğlak kavramlar ile veri işlemenin meşru yöntemleri mevcuttur. Bu nedenle kişisel verilerin korunması açıklanan nedenlerle, yalnızca belirli usullere tabi tutulmuştur diyebiliriz.

³⁵ Elif Küzeci, "Kişisel Verilerin Korunması", Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 2010, s.415

KAYNAKÇA

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi.

Barış, Serap - Şahin, Metehan. "İktisadiyat Mecmuası'na Göre Merkantalist Dünyada Osmanlı İmparatorluğunun Dış Ticareti", Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt:14, Yıl:14, Sayı: 2, 2018. (erişim tarihi: 30.12.2019)

<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/668654>

Başalp, Nilgün. Kişisel Verilerin Korunması, Ankara: Yetkin Yayınları, 2004.

Bentham, Jeremy. Pease-Watkin, Catherine. Werret, Simon. Panoptikon - Gözün İktidarı 1787, Hazırlayan ve Çeviren Barış Çoban - Zeynep Özarslan, İstanbul: Su Yayınevi, 2016.

Blaug, Mark. Economic Theory in Retrospect, 3. Edition, 1983, Cambridge University Press, Ercan, E. Para ve Kapitalizm, 1997, İstanbul, Ceylan Yayıncılık. Akt: Köse, Ahmet H., Öncü, Ahmet. İktisadın Piyasası, Kapitalizmin Ekonomisi.

Cunha, Mario. Market Integration Through Data Protection: An Analysis of the Insurance and Financial Industries in the EU, Dordrecht 2013.

Dana, Raphael. Tavella, Ramiro. Data Protection and Privacy: Jurisdictional Comparisons, "France", Londra, 2012.

Decartes, Rene. "Düşünüyorum öyleyse varım." Rasyonalizm akımının tüketime dönüşmesi.

Demirel, Songül. Yegen, Ceren. "Tüketim, Postmodernizm ve Kapitalizm Örgüsü", Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, Cilt:1, Sayı:2, 25.03.2015 (erişim tarihi: 02.01.2020)

http://ilef.ankara.edu.tr/wp-content/uploads/id_1_3_6.pdf

Ferro, Marc. Sömürgecilik Tarihi, çev. Muna Cedden, Ankara: İmge Kitabevi Yayıncılık, 2017.

Foucault, Michel. *Biyopolitikanın Doğuşu*, Çev. Alican Tayla, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2018.

Gözü, Fahriye ve Mutioğlu, Halil. "Toplumun Değişen Yüzü: Bilgi Toplumu ve Bilişim Kültürü", *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, Yıl 2012, Cilt:1, Sayı:1.

<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/313575>

Fischer-Hubner, Simone. *IT-Security and Privacy-Design and Use of Privacy-Enhancing Security Mechanisms*, Heidelberg, 2001.

Kişisel Verilerin Korunması Kanunu.

Kişisel Verileri Koruma Kurumu - Kişisel Verilerin Korunması Alanında Uluslararası ve Ulusal Düzenlemeler.

Kuschewsky, Monika. *Data Protection and Privacy: Jurisdictional Comparisons*, "Germany", Londra, 2012.

Küzeci, Elif. "Kişisel Verilerin Korunması", Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 2010.

Luraghi, Raimondo. *Sömürgecilik Tarihi*, çev. Aydın Emeç, İstanbul: E Yayınları, 2016.

Marx, Karl. "İnsan doğaya ne kadar yabancılaşır o kadar toplumsallaşır, ne kadar toplumsallaşır o kadar kendine yabancılaşır."

Oğuz, Habip. *Elektronik Ortamda Kişisel Verilerin Korunması - Bazı Ülke Uygulamaları ve Ülkemizdeki Durum*, *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, Yıl 2013, Cilt 0, Sayı 3. (erişim tarihi: 03.01.2020)

<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/155549>

Orwell, George. 1984, çev. Nuran Akgören, İstanbul: Can Sanat Yayınları, 2008.

Özen, Üstün ve Sarı, Ahmet. "İnternet Reklamcılığı: İnternet Kullanıcılarının İnternet Reklamcılığı Konusundaki Tutum ve Davranışları", Bilişim Teknolojileri Dergisi, Cilt:1, Sayı:3, Eylül 2008. (erişim tarihi: 03.01.2020)

<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/75248>

Rodrigues, Roberto - Petra, Schanz. : The Regulation of Privacy and Data Protection in The Use of Electronic Health Information: An International Perspective and Reference Source on Regulatory and Legal Issues Related to personal-Identifiable Health Databases, Washington 2001.

Smith, Adam. Ulusların Zenginliği, Çev. Ayşe Yunus / Mehmet Bakırcı, İstanbul: Alan Yayıncılık, 2017.

Sönmez, Barbaros. "Gözetim Toplumunun Günümüz Tüketim Dinamikleri Bağlamında Yorumlanması", Selçuk İletişim Yayınları, Sayı: 2, Cilt: 9, Yıl: 2016. (erişim tarihi: 03.01.2020)

<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/178264>

Taylor, Mark. Genetic Data and the Law: A Critical Perspective on Privacy Protection, Cambridge 2012.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası.

U.S. Congress, Office of Technology Assessment: Federal Government Information Technology: Electronic Record Systems and Individual Privacy, Washington 1986.